

A Comparative Cultural Study of a novel by an Iranian novelist

Fatemeh Golbabaee^{1*}

Abdullah Albughobaish^{}**

Abstract

Comparative Cultural Studies in an age of globalization constitute a key analytical framework for literature, particularly intercultural texts. Steven Tötösy de Zepetnek, a prominent researcher in Comparative Cultural Studies, emphasizes the movement towards the dialogue of cultures and working against the contemporary paradox of globalization versus localization. This essay employs a descriptive-analytical method, based on Tötösy's principles, to analyze a novel by Iranian Novelist Mahmoud Dolatabadi, *That Red Mane Mare*. The novel revolves around Imru' al-Qais, an ancient Arabian poet seeking revenge against his father's killers. While the meta-fictional presence of the author in the narrative and the relationship between the Persian man and Imru' al-Qais claim to establish a cross-cultural dialogue as its central discourse, fundamentally, merging the "other"'s voice in author's and the recognition of the "other" based on the benefits it provides, contradict that claim. Indeed, the novel has serious cultural paradoxes that make it a local text without strong connections with the "other" as it seems.

Keywords: Comparative Cultural Studies, Steven Tötösy de Zepetnek, The Other, That Red Mane Mare, Mahmoud Dolatabadi.

* Ph.D. Candidate in Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
(Corresponding Author), f_golbabaee@atu.ac.ir

** Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran, ghobeishi@atu.ac.ir

Date received: 20/12/2023, Date of acceptance: 29/04/2024

Introduction

In the age of globalism, where cultural boundaries are increasingly blurred and interconnected, Comparative Cultural Studies emerges as a vital field of inquiry. This interdisciplinary approach examines cultural phenomena across diverse contexts, fostering a deeper understanding of the dynamic interplay between local and global forces. By analyzing texts, practices, and artifacts through comparative and contextual lenses, this field addresses critical questions about identity, power, and cultural exchange in an era defined by rapid technological advancement and transnational interactions. Within this framework, Steven Tötösy de Zepetnek's concept of the "paradox of globalization and localization" offers a crucial perspective, highlighting the simultaneous processes of boundary erosion and homogenization alongside the rise of regional identities. He argues that globalization, while fostering proximity to the cultural "other," is counteracted by localized forces that reinforce divisions and resistance. Advocating for Comparative Cultural Studies, Tötösy underscores its role in bridging the gap between global and local forces, challenging exclusionary dynamics, and promoting cultural understanding. This multidisciplinary framework is thus indispensable for addressing the complexities of global interconnection and regional differentiation, fostering dialogue, and enriching the study of cultural interconnectedness.

Materials & Methods

In this study, a historical documentary methodology was utilized for data collection, while a descriptive-analytical approach was adopted for data analysis. The framework for interpretation is grounded in the theories of Steven Tötösy de Zepetnek, a leading figure in Comparative Cultural Studies. His insights into intercultural dialogue, the interplay between globalization and localization, and the dynamics of cultural identity served as the theoretical foundation for the analysis. The research focuses on Mahmoud Dolatabadi's novel *That Red Mane Mare*, examining how the text embodies the interaction between cultural globalization and localization.

Discussion & Result

The analysis of *That Red Mane Mare*, which tells the story of the pre-Islamic Arab poet Imru' al-Qais, in light of Tötösy de Zepetnek's framework of Comparative Cultural Studies reveals a complex negotiation between "Self" and "the Other" within the narrative structure. Following Tötösy's emphasis on understanding

processes of intercultural communication rather than merely the contents of cultures, the novel demonstrates how cultural interactions are enacted and contested rather than simply represented. The surface-level narrative techniques suggest empathy and coexistence with “the Other,” particularly in the engagement with pre-Islamic Arab culture and the figure of Imru’ al-Qais. However, a closer examination indicates a more paradoxical dynamic. By intertwining multiple narrative perspectives and exercising control over the representation of events and characters, the novel reflects Tötösy’s notion of the globalization–localization paradox: the simultaneous erosion of rigid boundaries through transnational forces and the persistent reassertion of local identities, whether cultural, religious, or political. The Other is never fully equated with the Self; its agency fluctuates, shaped by the distribution of narrative power and the mediation of all dialogic interactions, including the poems of Imru’ al-Qais, through the author’s interpretive lens. Furthermore, the novel situates these intercultural encounters within broader historical and political contexts, showing that apparent gestures toward cultural dialogue and understanding are often refracted through local power structures and social hierarchies. This aligns with Tötösy’s view that while globalization fosters interconnectedness, localizing forces, national, ethnic, or institutional, actively shape and sometimes resist the process, creating a tension that the narrative both embodies and interrogates.

Conclusion

Mahmoud Dolatabadi's novel *That Red Mane Mare*, serves as an intercultural text suitable for analysis within the framework of Comparative Cultural Studies. The author employs various techniques to foster coexistence and empathy with "the Other" on the surface level of the narrative. However, a deeper exploration of defined identities and the actions of "the Other" throughout the text reveals a reversed discourse and mindset. By merging the concept of "Self" with "the Other" and intertwining multiple narrators' identities, the author maintains control over the narrative, subtly altering it as desired, despite efforts to create a sympathetic space for the main character. Furthermore, the plot and dialogue between characters indicate that "the Other" is never regarded as "Self." Depending on the distribution of power, "the Other" is portrayed either as destructive or a stranger. Dialogue with "the Other" is a significant element of the narrative, but its paradoxical nature, as seen in the analysis of the narrators' identities, lies in the fact that all dialogues are constructed by the author's mind even the poetries of Imru' al-Qais, the only Other's

voice, is rewritten and translated from Arabic to Persian in the author's style. Ultimately, although the narrative appears to shift from a discourse of unity to one of rupture, a deeper analysis of the power dynamics in the historical context of the story reveals that a discourse of unity was never truly established, and everything revolves around the political conflicts of the time.

Bibliography

- Al-Andalusi, Ibn Saeed (1982). *The rapture in the history of pre-Islamic Arabs*. Verified by Nusrat Abdul Rahman. Amman: Al-Aqsa. [in Arabic]
- Bassnett, Susan, Lefevere, André, Snell-Hornby, Mary (2015). *The Turns of Translation studies*. Translated by Mazdak Bloury. Second edition. Tehran: Ghatreh. [in Persian]
- Dayf, Shawqi (n.d.). *Tarikh Al-Adab Al-Arabi*. Eleventh edition. Cairo: Dar Al-Maaref. [in Arabic]
- Dehghani, Reza (2017). *An Introduction to Intercultural Philosophy*. Tehran: Research Institute for Culture, Art and Communication. [in Persian]
- Dolatabadi, Mahmoud (2016). *That Red Maned Mare*. Third edition. Tehran: Negah. [in Persian]
- Firouzian, Mahdi (2010). "with the Imru'al-Qais's Red Maned Mare". *Bukhara*. Issue 76. pp. 316-320. [in Persian]
- Horri, Abolfazl (2023). "Interaction of interdisciplinary and cultural studies in comparative literature". *Literary Interdisciplinary Research*. Volume 4, Issue 8. Pp. 111-134. [in Persian]
- Imru' al-Qais (1989). *The Diwan of Imru'al-Qais*. verified, published, explained, and corrected by Hanna Al-Fakhouri, with the assistance of Wafa Al-Albani. Beirut: Dar Al-Jeel. [in Arabic]
- Lackey, Michael (2014). *Conversations with Jay Parini*. UP of Mississippi.
- McClenen, Sophia A, Fitz, Earl E (2004). *Comparative cultural studies and Latin America*. West Lafayette, Indiana: Purdue UP.
- Mosleh, Ali Asghar (2018). *With the Other; a research on intercultural thought and the etichs of dialogue*. Tehran:Elmi. [in Persian]
- Norris, Pippa, Inglehart, Ronald (2016). *Cosmopolitan communications : cultural diversity in a globalized world*. Translated by Abdullah Fazeli and Sajedeh Allameh. Tehran: Kavir. [in Persian]
- O'Riordan, Tim (2001). *Globalism, Localism and Identity; Fresh Perspectives on the Transition to Sustainability*. London and Sterling: Earthscan Publications Ltd.
- Tötösy de Zepetnek, Steven (1999). "Towards a Comparative Cultural Studies". *Primerjalna knjizevnost* 22.2. pp. 85-102.
- Tötösy de Zepetnek, Steven (2003). *Comparative Central European Culture*. West Lafayette: Purdue University Press.
- Tötösy de Zepetnek, Steven, Mukherjee, Tutun (2013). *Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies*. New Delhi: Cambridge UP.

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» از منظر مطالعات فرهنگی تطبیقی

فاطمه گل‌بابائی*

عبدالله آلبوغیش**

چکیده

مطالعات فرهنگی تطبیقی در عصر جهانی‌شدن یکی از چارچوبهای تحلیل متون ادبی به ویژه متون میان‌فرهنگی است. در سایه این نوع از مطالعات، استیون توتوسی دزپتنک یکی از پژوهشگران مطالعات فرهنگی تطبیقی، بر حرکت به سوی گفتگوی فرهنگ‌ها و لزوم مقابله با جریان متناقض‌نمای جهانی‌شدن و بومی‌سازی تأکید می‌نماید. پژوهش حاضر با نگاهی به دیدگاه‌های توتوسی و با روش توصیفی-تحلیلی، روایت *آن مادیان سرخ یال* نوشته محمود دولت‌آبادی را تحلیل و واکاوی کرده‌است. رمان یادشده بخشی از سرگذشت امرؤالقیس، شاعر عرب پیش از اسلام و کین‌خواهی او از قاتلان پدرش را روایت می‌کند. در سطح آشکار متن، رویارویی شخصیت تخیلی مرد پارسی و امرؤالقیس به موازات حضور فراداستانی نویسنده، ادعای برقراری گفت‌وگو میان فرهنگ‌ها و همذات‌پنداری با «دیگری» به مثابه گفتمان مرکزی روایت مطرح می‌شود، لیکن با نگاهی عمیق‌تر به ساختار روایت در شیوه ادغام مفهوم «خود» در «دیگری»، اعتبار هویت «دیگری» به تناسب منافع که برای «خودی» تأمین می‌کند و نحوه برساختن دیالوگ‌ها و آرونگی این ادعا نمایان می‌شود. در واقع، روایت *آن مادیان سرخ یال* اگرچه در تلاش است کیفیت دگرگونی شخصیت امرؤالقیس و چرخش از گفتمان پیوند به گسست را در خود جای دهد اما،

* دانشجوی دکترای زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)، f_golbabae@atu.ac.ir

** دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی، ghobeishi@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰

پارادوکس‌های فرهنگی ژرف‌ساخت متن، از اساس وجود پیوند میان «خودی» و «دیگری» را نقض می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: مطالعات فرهنگی تطبیقی؛ استیون توتوسی دزپتنک؛ دیگری؛ آن مادیان سرخ یال؛ محمود دولت‌آبادی.

۱. مقدمه

جهانی‌شدن یکی از مفاهیم تأثیرگذار دهه‌های اخیر و پیامد تحول زندگی انسان در عصر صنعت و فناوری است. در پرتو این رخداد با دامنه تأثیر گسترده در حوزه‌های اقتصاد، فرهنگ، سیاست و مسائل اجتماعی، معنا و مفهوم مرزهای جغرافیایی و کارکرد آنها تغییر یافته، تعامل ملت‌ها از مسیرهای دیگر میسر شده‌است. در این میان، موافقان و مخالفان جهانی‌شدن هر یک از منظری متفاوت به این پدیده می‌نگرند و دغدغه‌های خود را نسبت به آن مطرح می‌کنند؛ موافقان جهانی‌شدن آن را فرصت مناسبی برای توسعه اجتماعی و مخالفان آن را تهدیدی به سوی همگرا شدن جوامع به نفع قدرتهای جهانی و ازبین‌رفتن تنوع فرهنگی قلمداد می‌کنند. به هر روی، مانیفست جهانی‌شدن یادآور اصولی است که نیازمند پذیرش و حمایت جامعه بین‌المللی است، «اصولی مانند ارزشهای مندرج در اعلامیه اجلاس جهانی سال ۲۰۰۵ که در آن تمام دولت‌ها متعهد به رعایت و احترام به آزادی، برابری، همبستگی، مدارا و حقوق بشرند.» (نوریس و اینگلهارت، ۱۳۹۵: ۳۲۱)

فارغ از ابعاد گوناگون مقوله جهانی‌شدن و دیدگاه‌های موافقان و مخالفان این پدیده، جهانی‌شدن در حوزه فرهنگ، زمینه‌ساز به رسمیت شناختن و فهم «دیگری» بوده و رویکردی است که بشر از طریق آن به معرفت‌شناسی و درک عمیق‌تر مفهوم «خود» می‌رسد. چنانکه هگل در پدیدارشناسی روح، درباره نحوه پیدایش «من» از سیر تطوری یاد می‌کند که «از جمله این تطورات مواجهه با «دیگری» است. بر این مبنا «دیگری» در مسیر تطور آگاهی، پیش از انعقاد «من» نقش ایفا می‌کند» (مصلح، ۱۳۹۷: ۵۸). از این رو، کیفیت بازنمود «دیگری» در محصولات فرهنگی تولیدشده در فضای جهانی‌شده معاصر می‌تواند راوی رویکرد فرهنگ‌ها در مواجهه با «دیگری»، همزیستی و گفتگو با آن باشد.

امروزه، این موضوع در حوزه فلسفه با عنوان فلسفه میان‌فرهنگی در حال پیگیری است. این شاخه با دربرداشتن اصولی که منافی مطلق‌انگاری و تعلق تفکر فلسفی به فرهنگ‌های خاص است به عنوان یک رویکرد در جستجوی ایجاد مسیر گفتگو میان سایر فرهنگ‌ها و

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۲۹۹

اندیشه‌ها برآمده‌است. در حوزه مطالعات فرهنگی نیز شاخه مهم مطالعات فرهنگی تطبیقی، تحقیق در باب مسئله جهانی شدن و آثار آن را جزو اصول و اهداف خود معرفی می‌کند؛ چنانکه به گفته لویس پارکینسون زامورا (Lois Parkinson Zamora) در جستار/ادبیات تطبیقی در عصر جهانی‌سازی (Comparative Literature in an age of "Globalization") «ما آماده خواهیم بود تا دیالکتیک تفاوت را در جهانی که به طور فزاینده "جهانی شده" است بسنجیم. این همیشه هدف رشته ما بوده‌است.» (McClennen, Fitz, 2004: 209)

۱.۱ پرسش‌ها و روش‌شناسی پژوهش

ادبیات، خاصه متون ادبی میان‌فرهنگی، به عنوان یکی از محصولات فرهنگی مهم و بازتابنده اندیشه و گفتمان‌های مختلف جوامع در ژرف‌ساخت خود، بستر مناسبی برای پژوهش از منظر مطالعات فرهنگی تطبیقی است. پژوهش حاضر با تحلیل نمونه‌ای از این متون در ادبیات معاصر فارسی به روش توصیفی - تحلیلی، کوشیده‌است از نظرگاه مطالعات فرهنگی تطبیقی به مسئله «دیگری» و چگونگی بازتاب آن در عصر جهانی شدن در رمان *آن مادیان سرخ یال* نوشته محمود دولت‌آبادی بپردازد. بر این اساس، باید به این پرسشها پاسخ داد که ظرفیت‌های بررسی یک رمان از منظر مطالعات فرهنگی تطبیقی چیست؟ نقش «دیگری» و عرصه‌های ظهور و کنش‌گری یا کنش‌پذیری او در برابر «خود» کدام است؟ و در نهایت، پارادوکس جهانی شدن و بومی‌سازی در رمان *آن مادیان سرخ یال* چگونه نمود پیدا کرده‌است؟

۲.۱ پیشینه پژوهش

رمان *آن مادیان سرخ یال* موضوع پژوهش برخی از مقالات بوده‌است. در مقاله «با مادیان سرخ‌یال امرؤالقیس» (فیروزیان، ۱۳۸۹: ۳۱۶-۳۲۰) ترجمه ابیات تضمین‌شده قصیده معلقه امرؤالقیس و بازنویسی آن در خلال رمان بررسی شده‌است، «سبک‌شناسی زبانی رمان آن مادیان سرخ‌یال نوشته محمود دولت‌آبادی» (همتی، سلیمی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۱۱-۱۴۸) پژوهش دیگری است که درباره مختصات زبانی و سبکی متن تدوین شده‌است و «ترامنتیت در رمان «آن مادیان سرخ‌یال» از محمود دولت‌آبادی» (یوسف آبادی، ۱۳۹۹: ۲۶۱-۲۸۳) متن رمان را با نظریه چندمتنیت ژرار ژنت از منظر روابط بینامتنی، بیش‌متنی، سرمتمنی، پیرامتمنی و فرامتمنی بررسی کرده‌است؛ لیکن، رمان یادشده به عنوان یک متن میان‌فرهنگی از دریچه

مطالعات فرهنگی تطبیقی تحلیل نشده‌است. از سوی دیگر، چارچوب نظری مطالعات فرهنگی تطبیقی در مطالعات فارسی و بررسی عملی آن در تحقیقات ادبی فارسی تدوین و انجام نشده‌است.

۲. چارچوب‌های نظری

مطالعات تطبیقی ادبیات پس از پیدایش رسمی مطالعات فرهنگی از نیمه دوم قرن بیستم میلادی، در عمل، به فرهنگ تطبیقی یا ادبیات تطبیقی فرهنگی که آمیزه‌ای از دو روش تحلیل متنی و تحلیل بافتاری است، بدل می‌گردد (حری، ۱۴۰۱: ۱۱۶-۱۱۷). بر این اساس، مطالعات فرهنگی تطبیقی زمینه‌ای مشترک میان مطالعات فرهنگی و ادبیات تطبیقی و حاصل ادغام اصول آن دو حوزه مطالعاتی به‌نحوی به‌شمار می‌رود که تمام محصولات فرهنگی از جمله ادبیات می‌تواند ذیل آن مورد بررسی قرار گیرد. استیون توتوسی دزپتک (Steven Tötösy de Zepetnek) یکی از محققان این حوزه مطالعاتی در دانشگاه آلبرتا (Alberta) و هاله-ویتنبرگ (Halle Wittenberg)، مطالعات فرهنگی تطبیقی را چنین تعریف کرده‌است:

مطالعات فرهنگی تطبیقی انگاره‌ای نظری و روش‌شناختی برای حرکت و گفتگو میان فرهنگ‌ها، زبان‌ها، ادبیات و رشته‌ها است. [...] به عبارت دیگر، توجه به سایر فرهنگ‌ها - یعنی دیدگاه تطبیقی - عنصر بنیادین این چارچوب است. ادعای برتری حسی و ذهنی و به تبع آن، قدرت نهادینه‌شده فرهنگ‌های ملی در این منظر غیرقابل دفاع است. به طور کلی، ایده‌های حذف و خودارجاعی مطالعه تک‌فرهنگی و مرزبندی‌های سخت آنها مفاهیمی است که مطالعات فرهنگی تطبیقی در مقابل آن جایگزین و زمینه مطالعاتی موازی ارائه می‌دهد. این مطالعات، همه فرهنگ‌های حاشیه‌ای، اقلیت، مرزی و پیرامونی را در هر دو بخش فرم و محتوا شامل می‌شود. با این حال، باید به «چگونگی» هر رویکرد، روش‌شناسی و ایدئولوژی شمول‌گرایانه آن توجه شود تا اشتباهات اروپامحوری و «جهان‌شمولی» از یک دید «برتر» اروپایی محور تکرار نشود. گفت‌وگو تنها راه حل است. (Tötösy de Zepetnek & Mukherjee, 2013:18)

توتوسی اهداف مطالعات فرهنگی تطبیقی را درک فرآیندهای کنش ارتباطی میان فرهنگ‌ها و نحوه عملکرد آن می‌داند. وی برای این شاخه مطالعاتی ده اصل اولیه و کلی برشمرده، مطالعه چگونگی فرهنگ در مقایسه با چستی آن را در اولویت قرار می‌دهد.

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۰۱

توتوسی حرکت به سوی گفتگوی فرهنگ‌ها را به مثابه اصل بنیادین این چارچوب نظری معرفی می‌کند (see Tötösy de Zepetnek, 1999:97). او از مفهومی با عنوان «پارادوکس جهانی شدن و بومی‌سازی» یاد می‌کند و محتوای این نوع از مطالعات را ضد آن پارادوکس می‌داند (see Tötösy de Zepetnek, 2003:2). پارادوکس مورد نظر توتوسی به معنای پدیدآمدن یک وضعیت دوگانه در جهان کنونی است؛

از یک طرف فروریختن مرزهای قاطع و تمایل به یکدست‌سازی که عمدتاً در عرصه‌های علمی، فناوریانه و اقتصادی بوده‌است و از طرف دیگر، تمایل به شکل‌گیری هویت‌های منطقه‌ای چه از لحاظ اقتصادی و صنعتی و چه از لحاظ فرهنگی و دینی. (دهقانی، ۱۳۹۶: ۳۸).

در حقیقت، آنچه به مثابه اهداف و ارزش‌های فرآیند جهانی شدن در تعامل با «دیگری» و فهم متقابل از آن شناخته شده بود، اکنون در سایه قدرت‌های بومی‌ساز در حال هضم یا تغییر ماهوی در فرهنگ «خودی» است:

مسئله مهم در چند سال اخیر فهم دیگری فرهنگی است. دیگری فرهنگی با توجه به روند جهانی به ما نزدیک و در دیدرس ما قرار گرفته‌است؛ حال آنکه در اثر تلاش‌ها برای منطقه‌ای‌سازی، همچنان مجزا از ما مانده‌است و حتی به عنوان دشمن مطرح شده‌است. (همان: ۳۷)

توتوسی با تأکید بر لزوم تغییر پارادایم علوم انسانی از طریق ترویج مطالعات فرهنگی تطبیقی به عنوان یک موضوع جهانی فراگیر و چندرشته‌ای، فعالیت بر خلاف جریان‌های حاکم در ادبیات را توصیه می‌کند. به گفته توتوسی در حالی که

از یک سو، جهانی شدن فناوری، صنعت و ارتباطات به طور فعال دنبال و اجرا می‌شود؛ از سوی دیگر، نیروهای طردکننده در قالب منافع بومی، نژادی، ملی، جنسیتی، تأدیبی و غیره در بسیاری از جنبه‌ها (بیش از حد) غالب هستند. (Tötösy de Zepetnek, 2003:3)

این در حالی است که «جهانی شدن و بومی‌سازی فرآیندهای رقابتی نیستند بلکه هویت بومی از مظاهر جهانی شدن یا به هم پیوستگی بزرگتری است.» (O'Riordan, 2001:41) از این رو، یکی از رسالت‌های رهیافت کثرت‌گرای مطالعات فرهنگی تطبیقی در سطوح ملی و فراملی، مقابله با ایجاد چنین شکافی است.

۳. تحلیل و بررسی

رمان *آن مادیان سرخ یال* در فضای فرهنگی - اجتماعی عرب پیش از اسلام روایت می‌شود و با توجه به وجود روابط بینامتنی آن با اشعار و سرگذشت امرؤالقیس می‌تواند در شمار متن‌های میان‌فرهنگی ادبیات فارسی معاصر محسوب شود. داستان به طور خلاصه، روایت زندگی امرؤالقیس، شاعر عرب دوره پیش از اسلام است که پس از قتل پدرش به دست قبیله بنی اسد - که نویسنده به طور کنایی از آنها به نام بنی عدوان یاد می‌کند - به خونخواهی او برمی‌خیزد. حارث، جد امرؤالقیس در دوران پادشاهی قباد ساسانی به دستور او منذر ماءالسماء را از حاکمیت حیره خلع کرده، خود بر مسند قدرت می‌نشیند، اما پس از مرگ قباد و روی کار آمدن انوشیروان ساسانی، حاکمیت حیره مجدداً به منذر ماءالسماء رسیده و کندیان به فرمان انوشیروان برکنار می‌شوند. امرؤالقیس که پیش از مرگ پدر به دلیل گرایش به شاعری از سوی خاندان و قبیله خود طرد شده و جوانی‌اش را در عیش و سرمستی به دور از خویشان گذرانده‌است، طبق وصیت پدر و سرسپرده به جبر حاکم، خونخواه او می‌گردد. امرؤالقیس جوان در پی آن رویداد، شعر و شاعری و خمر و عیش را به کناری نهاده، همچون دیگر بادیه‌نشینان به جنگ روی می‌آورد. در خلال این مسیر شخصیتی به نام مرد پارسی که او نیز از دربار انوشیروان ساسانی رانده شده‌است با امرؤالقیس همراه می‌شود و میان آن دو ارتباط و گفت‌وگوهایی شکل می‌گیرد. در نهایت، امرؤالقیس که تحت تعقیب گماشتگان حاکم حیره بود، پس از گریزهای بسیار و پناهنده شدن به قبایل و سرزمین‌های مختلف سرانجام در دام توطئه آنان گرفتار و کشته می‌شود. در ادامه بحث، شیوه‌های حضور «دیگری» در روایت *آن مادیان سرخ یال*، کارکرد، کنش‌گری و کنش‌پذیری و پارادوکس‌های نهفته در ژرفای متن واکاوی خواهد شد.

۱.۳ ادغام مفهوم «خود» در «دیگری»؛ این همانی هویت

انتخاب شیوه روایتگری توسط نویسنده، انتخابی آگاهانه همسو با اهداف متن است. رمان *آن مادیان سرخ یال* با به‌کارگیری تکنیک تعدد راوی، ادغام راویان و تغییر متناوب زاویه دید نوشته شده‌است. در ابتدای روایت، نویسنده خود با مخاطب سخن می‌گوید و از زاویه دید اول شخص، یگانگی خود را با امرؤالقیس، بیان می‌کند. او به شیوه فراداستان وارد روایت شده، ادعای آن دارد که مرزی میان «خود» و «دیگری» که امرؤالقیس است وجود ندارد: «و من در قیس می‌بودم پیش از آنکه بزاده باشم از مادر در اضطراب غرش طیاره‌های

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۰۳

جنگی، در میانماه مرداد یکهزار و سیصد و نوزده و برآمده باشم از زمین، از خاک در دهکی بر کنار کویر نمک» (دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۱۱). از این رو، یکی از راویان داستان، اول شخص مشترک میان امرؤالقیس و نویسنده است و زاویه دید روایت از سوی او تعریف می‌شود. روایت آن مادیان سرخ یال مملو از گفت‌وگوهای درونی شاعر و بیان احوال و عواطف او است و نویسنده برای ایجاد چنین فضایی خود را در موقعیت شخصیت اول داستان فرض کرد تا با ادغام مفهوم «خود» در «دیگری» شاعر عرب به این هدف دست یابد. در حقیقت، او با برقراری گفتمان همذات‌پنداری با «دیگری» و باور به یگانگی شاعران و اهل قلم، چنانکه در پایان داستان می‌نویسد: «بخصوص درباره شاعران می‌توانستم اندیشیده بگویم هرکدام ورقی هستند از یک کتاب واحد که می‌تواند بیش از یک نام نداشته باشد: آفتاب». (همان: ۱۵۹)، به بیان آنچه در اعماق ذهن امرؤالقیس می‌گذرد، از جمله حدیث نفس و حالات درونی او در مواجهه با بحران مرگ پدر پرداخته است:

آورده‌اند که من، قیس بن حجر بن حارث کندی، به هنگام شنودن خبر قتل پدر، هیچ مویه نکردم و هیچ... اما در هیچ روایتی نیامده‌است که آن شب چگونه به صبح آمد بر من گام زن در حد فاصل ته مانده آب برکه دم‌ون و خاکستر آن آتشی که شبانه برافروخته بودم در بادیه به نشان نشاط؛ و ته مانده آخرین مشک خمر... و تنهایی! نه؛ در هیچ روایتی وصف حال نشده‌است از من؛ از تنهایی... (همان: ۲۱)

برقراری گفتمان همذات‌پنداری در روایتی که یک سوی آن تاریخ و زندگی‌نامه است، علاوه بر ایجاد زاویه دید متفاوت و امکان فهم و ادراکی از نوع تجربه زیستن در فرهنگ «دیگری»، کاربست تخیل در داستان و برساختن موقعیت‌هایی غیرمستند در تاریخ اما قابل انتظار از ذات و جوهر مشترک انسانی را ممکن می‌سازد؛ چنانکه دولت‌آبادی در بخش دوم داستان و پرداخت صحنه‌های گفت‌وگوی عاشقانه امرؤالقیس و زرقاء صراحتاً اشاره می‌کند که «آن دیدار با زرقاء هم برساخته ذهن من روایت می‌شود». (همان: ۴۴)

از سوی دیگر، نویسنده به موازات حضور در بطن شخصیت امرؤالقیس یا ادغام مفهوم «خود» در «دیگری»، به صورت متناوب جای حضور فراداستانی‌اش را در مقام راوی با شخصیت مرد پارسی تعویض می‌کند که برساخته او و در واقع استعاره از او است. شخصیت مرد پارسی از زبانگزاران درگاه شاهان ایرانی معرفی می‌شود که پس از طرد شدن، مدتی را به اسارت در میان اقوام عرب و خاصه قوم بنی عدوان گذرانده‌است (همان: ۴۱). وی پس از آزادی در قالب پیکی ناشناس نزد امرؤالقیس می‌رود و

در جریان روایت با شاعر عرب همراه می‌شود که درصدد انتقام‌جویی از بنی عدوان به سبب قتل پدر خود است. مرد پارسی که به عنوان مشاهده‌گر و راوی، آینه و بازتاب‌دهنده صدای نویسنده در روایت است به تدریج با امرؤالقیس گفت‌وگو می‌کند و تاریخ و وقایع و افسانه‌های پارسیان را برای وی شرح می‌دهد.

بر این اساس می‌توان گفت ساختار داستان به نحوی است که مرد پارسی نقش روایتگری دو سویه را ایفا می‌کند؛ نخست، راوی تاریخ پارسیان برای امرؤالقیس و دوم، راوی داستان امرؤالقیس پس از مرگ پدر برای مخاطب به گونه‌ای که نویسنده در بخش‌هایی از داستان که از زاویه دید سوم شخص بیان می‌شود به آنچه او از ماجرا «آورده است...» استناد می‌کند. بنابراین، دیگر راوی داستان، در وهله اول، سوم شخص با دانایی محدودی است که رویدادها را بر اساس مشاهدات شخصیت مرد پارسی در طول روایت مکتوب می‌کند و در عین حال، راوی سوم شخص ذهنی است که مخاطب را از افکار و احساسات درونی شخصیت اصلی داستان آگاه می‌سازد.

بدین ترتیب، زاویه دید در طول روایت میان اول شخص امرؤالقیس و سوم شخص مرد پارسی و دانای محدود یا ذهنی مرتباً شناور است و پیچیدگی این‌همانی هویت آنها به نحوی است که در بخش‌هایی از داستان تشخیص آنها از یکدیگر دشوار می‌گردد. اگرچه یکی از نتایج کاربست این تکنیک، ایجاد فضای همذات‌پنداری و فهم «دیگری» در طول روایت است، لیکن می‌تواند در لایه‌های زیرین آن چنانکه در ادامه گفته خواهد شد بر تمامیت‌خواهی متن دلالت داشته باشد.

چنانکه می‌دانیم، رمان *آن مادیان سرخ یال* در طبقه‌بندی رمان‌های زندگینامه‌ای جای دارد و این گونه از رمان ژانری است که با تمرکز بر اهمیت انسانگرایی یا فردگرایی از تلفیق تاریخ و زندگینامه با عناصر داستان به وجود می‌آید. در رمان‌های زندگینامه‌ای تمام جزئیات مبنی بر واقعیت‌های تاریخی نیست و تخیل مؤلف با برداشتی آزاد از زندگینامه در ساخت و پرداخت پیرنگ، شخصیت‌ها، توصیف و دیگر عناصر داستان ایفای نقش نموده و گفتمان‌های ویژه نوع نگرش خود را در ژرف‌ساخت متن خلق می‌کند.

این‌گونه رمان‌ها (رمان زندگینامه‌ای) درباره گذشته نبوده بلکه گونه‌ای مسئله‌سازی است درباره آنچه از گذشته می‌دانیم. زمانی که شروع به گفتن داستانی می‌کنید، آن را از دنیای واقعی به دنیای زبان وارد می‌کنید، زمانی که به دنیای زبان وارد شدید، به قلمرو

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۰۵

روایت‌پردازی وارد شده‌اید، زمانی که به قلمرو روایت‌پردازی وارد شدید در حال صحبت از چگونگی گردهم‌آمدن رویدادها حول واقعیت هستید. (Lackey, 2014: 130)

در چنین زمانی، با دستمایه قرار دادن وقایع تاریخی مربوط به زندگینامه افراد و استفاده از بستر حقیقت، اثری خلق می‌شود که بخشی از تاریخ را با اهرم تخیل و مطابق خواست نویسنده، مجسم می‌نماید. دولت‌آبادی نیز در رمان *آن مادیان سرخ یال*، بخشی از زندگی امرؤالقیس را بر پایه اطلاعاتی که از زندگینامه وی در دسترس بوده و دریافتی که از ترجمه اشعار موجود او داشته‌است به رشته تحریر درآورده، از این طریق آن شاعر را به مخاطبان ادبیات فارسی معاصر معرفی نموده‌است.

از این رو، شاکله اصلی رمان، بازآفرینی شخصیتی ادبی مربوط به قرون گذشته و از فرهنگی دیگر توسط یکی از نویسندگان ادبیات فارسی است. همانطور که گفته شد، در نگاه اول به نظر می‌رسد فضای داستان، به سبب همراهی امرؤالقیس و مرد پارسی، دال بر مقوله تکثر فرهنگ‌ها و هم‌زیستی با «دیگری» است و حتی به علت کثرت تک‌گویی‌های شخصیت امرؤالقیس و حدیث نفس وی می‌توان گفت که فضای روایت در اختیار «دیگری» است. مدلول نخستین، یعنی القای حس هم‌زیستی با «دیگری» خود را در گزینش آگاهانه برخی واژگان عربی در طول متن برای ایجاد صبغه فرهنگ عربی و القای آن زمینه یا درونمایه در داستان نشان می‌دهد. همچنین، در سوی دیگر این معادله، ترجمه فارسی تعدادی از اشعار امرؤالقیس در خلال متن بدون اشاره به اصل شعر عربی در خود متن یا حواشی آن نیز ارائه شده‌است که به طور کلی، می‌توان این تکنیک‌ها را نمودی از تلاش نویسنده در تقریب زبان خود به زبان شاعر و بالعکس پنداشت. لیکن، با نگاهی عمیق‌تر می‌توان دریافت که آن «دیگری» نه از زبان خود که در اصل، از زبان خالق هویت جدید خود معرفی شده‌است و آنگونه بازآفرینی می‌شود که نویسنده او را از میان سطور تاریخ و اشعار ترجمه‌شده شناخته‌است. در اینجا می‌باید به پارادوکس مورد نظر توتوسی یعنی بومی‌سازی در فرآیند جهانی‌شدن اشاره نمود. رمان *آن مادیان سرخ یال* به عنوان یک متن میان‌فرهنگی از سویی در تلاش برای ایجاد زمینه‌های چندصدایی و پیوند با «دیگری» است و از سوی دیگر چیرگی صدا و تخیل نویسنده به عنوان نماینده فرهنگ «خودی»، هویت کلیه عناصر روایت را در اختیار داشته و آنگونه که خود تمایل دارد تعریف می‌کند. انتخاب بازه زمانی روایت، نحوه توصیف و فضاسازی‌ها، حذف و اضافه‌ها در وقایع تاریخی و زندگینامه، بیان حدیث نفس و دیالوگ‌ها، شخصیت‌پردازی امرؤالقیس و اطرافیانش، تعامل

خاندان او و شاهان ایران، همگی در اختیار قلم نویسنده و نوع نگرش سوپژکتیو او است که هویت «دیگری» را پرورانده و از سوی او کنش‌گری می‌کند. تردیدی نیست که در ژرفای این فرآیند، جهت‌گیری‌های ناشی از چیرگی و قدرت بی‌رقیب نویسنده در متن به مخاطب القا می‌شود.

به عنوان مثال، یکی از این دخل و تصرفات، افزودن شخصیت زرقاء یمامه به داستان زندگی امرؤالقیس است که بر اساس زندگینامه‌ها و اشعار موجود آن شاعر، چنین شخصی در شمار عرایس شعر او نبوده و اساساً رویارویی آن دو در منابع تاریخی ذکر نشده است. زرقاء یمامه یکی از زنان عرب پیش از اسلام بوده که به سبب استعداد تیزبینی و پیش‌گویی خود شهرت افسانه‌ای داشته است (لاحظ: الاندلسی، ۱۹۸۲: ۵۲) و در اشعار نابغه ذبیانی به این شخصیت اشاره رفته است (لاحظ المصدر نفسه) و تنها وجه اشتراک سرگذشت او و امرؤالقیس تعلق به بازه زمانی و محدوده مکانی تقریباً یکسان است. نویسنده با ایجاد پیوند بینامتنی میان آن دو شخصیت تاریخی در خلال روایت خود ضرورت مفاهیم عاطفی را نزد امرؤالقیس مطابق با ذائقه مخاطب امروزی خود باز می‌نماید. بدین ترتیب، به جای نام بردن از معشوقگان یادشده در اشعار امرؤالقیس، تصویر عشقی یگانه و پایدار را میان شاعر و زرقاء برساخته و حتی در ترجمه برخی از اشعار امرؤالقیس در متن روایت نیز زرقاء را مخاطب مستقیم قرار می‌دهد.

پارادوکس مورد نظر توتوسی از شخصیت مرد پارسی نیز دریافت می‌شود که در ابتدای داستان پناهنده به اقوام عرب معرفی شده و بر مبنای حدیث نفس خود در جستجوی هویتی دیگر است:

این بیگانه که من هستم با چه نام و در مقام چه کس می‌تواند همراه و همپای او بود؟
[...] و بدان و یقین بدان که بازگشتی در کار نتواند بود و پیش روی را باید بنگری مگر
هویتی دیگر بیایی؛ (دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۳۹).

او که حتی دارای نام مستقلی برای خود نبوده و امرؤالقیس به اختیار خود او را «هاتف یا... مردی از غیب» (همان: ۱۲۸) می‌نامد در تلاش تغییر هویت خود و ایجاد وحدت هویت با «دیگری» است اما از آنجا که امرؤالقیس و مرد پارسی به گفته نویسنده هر دو در نهاد خود او حل شده و با وی یکسان هستند، اساساً اثری از «دیگری» خارجی وجود ندارد و نمایش همزیستی یا همدات‌پنداری آن شخصیت‌ها در سراسر رمان چیزی جز گفتگوی درونی مؤلف نمی‌تواند باشد.

۲.۳ «دیگری» نجات‌بخش یا نابودگر

یکی دیگر از کارکردهای وجود و به رسمیت شناختن «دیگری» در روایت مورد مطالعه، نجات‌بخش بودن آن است. موتیف پناه بردن به «دیگری» در طول روایت به طور پیوسته تکرار می‌شود. نخست، پناه بردن مرد پارسی از خشم دربار پادشاه ایران به عنوان «خودی» به قبیله‌های عرب در مقام «دیگری» و نجات و زنده ماندن وی از این طریق بازگو می‌شود. سپس، همراه شدن امرؤالقیس مطرود از پدر و خیانت‌دیده از قوم و تبار خود با مرد پارسی در مقام «دیگری» به دنبال می‌آید که به سبب حکمت و دانش، مورد اعتماد قرار گرفته‌است. امرؤالقیس در موقعیت‌های ناگوار و خطیر، مرد پارسی را حکیم و منجی دانسته، از او درخواست کمک می‌کند. مرد پارسی پس از نزاع خونین جنگجویان امرؤالقیس با بنی طماح و بنی عدوان به درمان جراحات قیدار، غلام امرؤالقیس فراخوانده می‌شود و نقشی شفابخش و نجات‌دهنده ایفا می‌کند. وی در صحنه‌های آشفتگی و بی‌قراری قیس نیز قصه‌گوی تاریخ برخی از وقایع میان پادشاهان ایران و عرب است. او از این طریق، تشویش درونی قیس را آرامش می‌بخشد و به طور غیر مستقیم او را اندرز می‌دهد. در ادامه نیز، موتیف پناه بردن در التجای قیس به اراضی طیّ، نبهان، قوم بنی ثعل، جابر بن مازن، قلعه هفت باروی عادی و قستانه در اقلیم انقره تکرار می‌شود. بدین سان، مفهوم سیال «دیگری» در روایت که مدام میان اعراب و پارسیان در جابه‌جایی است، ملجاء و پناهگاه زمان استیصال بوده و نقش و حضوری نجات‌بخش در مقایسه با «خودی» دارد. لیکن در نمایش نقش مثبت «دیگری» و سودمندی وجود او در طول روایت پارادوکسی به چشم می‌خورد که گُشنده و نابودگر بودن «دیگری» را به‌رغم ظاهر نجات‌بخش آن در ژرف‌ساخت پیرنگ داستان مشخص می‌کند. اعراب بنی عدوان، دشمنان خاندان امرؤالقیس، از حمایت سلطان حیره که دست‌نشانده و فرمانبردار پادشاه ایران است برخوردار هستند و با پشتیبانی او بر هم‌نژادان عرب خود، یعنی قبیله کنده، شوریده و حجر بن آکل المرار کندی، پدر امرؤالقیس را از میان می‌برند و اکنون درصدد نابودی فرزند خونخواه او نیز هستند:

عدوی امیر تکیه به سلطان حیره دارد، منذر ماء السماء و آن سلطان ابرش، ماء السماء آماده است همه فرزندان خود را قربان کند به پای انوشه‌روان که او را برکشید و نشاند بر کرسی کندی‌یان که او میراث اجدادی خود می‌شمارد. (همان: ۸۵)

در حقیقت، می‌توان چنین تعبیر کرد که امرؤالقیس با مرد پارسی به عنوان نماینده‌ای از «دیگری» غیرعرب همراه و همپای گشته بود که ریشه و تبارش به عامل اصلی مرگ

امروالقیس یعنی پادشاه ایران بازمی‌گردد؛ اگرچه تصویر برساخته نویسنده از مرد پارسی، تصویری حکیمانه و صلح‌گرا است، اما در لایه‌های عمیق‌تر متن، تبار پارسی نماد نجات‌بخشی نبوده بلکه منشاء نزاع‌افکنی، خیانت‌ورزی، جنگ و کشتار میان قبایل عرب در راستای منافع خود است. در اینجا، معادله حقیقی توزیع قدرت نیز به گونه‌ای آشکار می‌گردد که پارسیان را در مرکز و اعراب را در حاشیه و تحت‌الامر آنان نشان می‌دهد تا جایی که برای حفظ موقعیت خود در حاشیه قدرت پارسیان، حاضر به نابود کردن «خودی» مطابق میل «دیگری» نیز هستند.

از سوی دیگر، با رسیدن به گفت‌وگوهای پایانی متن میان دو شخصیت مرد پارسی و مروالقیس، مشخص می‌شود که تعصب ورزیدن بر نژاد و سرزمین و اولویت داشتن «خود» بر «دیگری»، اندیشه غالب بوده و همراهی با «دیگری» بیگانه اگرچه با واژه دوست خطاب می‌شود تا زمانی قابل برتافتن است که دارای منافع و همان اثر نجات‌بخش گفته شده باشد. چنانکه قیس خطاب به مرد پارسی چنین می‌گوید:

تو را ای مرد پارسی هرگز نتوانستم به دل دوست داشته باشم! این خوی آدمی ست و چنین باید؛ که انسان نمی‌تواند کسی را به دل دوست بدارد که به خانه و سرزمین خود پشت کرده و چاره از دشمن می‌جوید. مردی که سرزمین خود را خوار کند به زنی ماند که شوی خود را بدنام کند؛ و آن زن به مادیانی ماند که راکب دیگر جوید. خود را نیز به دل دوست نمی‌دارم. زیرا من نیز در دل دشمنان هم‌پیوندان خودم. همچنین هم‌تیغان جدم حارث آکل المرار در هجوم به پارس -غسانیان!- که یعنی در پی دوست روان شده‌ام! از آن که ایشان عدوی منذریان‌اند و منذریان که چنین سر در پی من گذارده‌اند و بیابان‌ها را می‌پویند، خویشان من و هم‌پیوندان من‌اند. خواهر پدر من همسر نعمان ماء‌السماء است و ما پیوستگانیم همه! اما او زیر تیغ کسری در پی جان من است؛ چنانچه تیغ‌داران کسری در پی تو و همگنان تو بودند. پس ای دوست بدان که هیچ کدام را به دل دوست نمی‌دارم، نه خود را و نه تو را و نه هیچ دیگری را. (همان: ۱۵۵-۱۵۶)

مرد پارسی نیز در پاسخ به مروالقیس از تعلق خاطر خود به خانمان و سرزمین خویش دفاع می‌کند و اتهام پشت‌کردن به اصالت خود را نمی‌پذیرد. گفتمان نژادگرایی و دیالوگ مرزبندی شده و عاری از مفاهیم وحدت با دیگری و جهان‌وطنی میان دو شخصیت تا جایی ادامه می‌یابد که قیس در پاسخ به پرسش مرد پارسی که «اگر سرداری در سواران انوشه‌روان بودی چه می‌کردی؟» (همان: ۱۵۸) صراحتاً می‌گوید: «نخست تو را گردن

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۰۹

می‌زدم!» (همان) از این رو، مرد پارسی اگرچه در طول روایت، یاری‌رسان، شفاعت‌بخش، مشاور و ملجاء توصیف می‌شود، از آنجا که با تبار فکری هم‌نژادان خود همسان نبوده و از آنها گریزان است، در نگاه فرهنگ مقابل غیرقابل اعتماد و مستحق مرگ جلوه داده می‌شود. بدین ترتیب، آنچه از ابتدای روایت به مثابه گفتمان دیگری‌پذیری و پیوند میان فرهنگ‌ها در افق انسانیت و جوهره مشترک بشری در خط داستانی *آن مادیان سرخ یال* ساخته شده بود به شکاف و فاصله‌ای عمیق ختم می‌شود که تا نابودی «دیگری» نیز پیش می‌رود. «دیگری» در سطحی که دارای قدرت برتر است، آغازگر نزاع و مسئول اصلی کشتار در داستان بوده و در سطحی که فاقد قدرت و در حاشیه است نیز از صمیم دل دوست‌داشتنی نیست و تنها به دلیل سودمند بودن حضورش زنده نگه‌داشته می‌شود. در حقیقت، «دیگری» در هیچ موقعیتی همچون «خودی» فرض نمی‌شود و ساختار پیوند و همزیستی مسالمت‌آمیز موقت نمایندگان دو فرهنگ، تحت لوای گفتمان قدرت است؛ اولویت با «خودی» است چرا که «آدمی گاه به قصد اثبات خویش با «دیگران» درافتاده و با آنها ستیز کرده و گاه برای اثبات و یافتن خویش به «دیگران» پیوسته و به آنها اعتماد و تکیه کرده است» (مصلح، ۱۳۹۷: ۱۹).

۳.۳ گفت‌وگو با «دیگری»، چندصدایی یا تک صدایی

با وجود آنکه بخش قابل توجهی از متن را حدیث نفس و واگویی‌های درونی شخصیت اول روایت شکل داده است، گفت‌وگو یا دیالوگ‌های میان او و مرد پارسی یکی از عناصر اصلی و شکل‌دهنده داستان به شمار می‌رود. طراحی گفت‌وگو میان شخصیت‌های برساخته از دو فرهنگ متفاوت، فضای به ظاهر چندصدایی در روایت را به وجود آورده و دارای کارکردهای مختلفی است.

برای مثال، مرد پارسی عموماً کم‌حرف و نظاره‌گر است، ولی در مواضعی که قیس او را به صحبت کردن وامی‌دارد، روایت‌های تاریخی میان عرب‌ها و پارسیان را به گونه تمثیل و داستان بیان می‌کند. او با انتخاب هوشمندانه روایت‌ها از بیان هر کدام هدف خاصی را دنبال می‌کند که می‌تواند در بردارنده پند و اندرز برای شاعر انتقام‌جو باشد. این شیوه بیان غیرمستقیم می‌تواند خود گویای ترس و رعایت جانب احتیاط از سوی شخصیت مرد پارسی در انتقاد صریح به امرؤالقیس باشد و این موضوع در حاشیه بودن او را نسبت به قدرت مرکزی داستان - اگرچه آن قدرت محدود باشد - تأیید می‌نماید. مرد پارسی در

موضع ضعف و پناهنده به «دیگری» است در حالی که شاعر عرب اگرچه خود گریزان از «دیگری» قدرتمندتری است اما در قیاس با مرد پارسی در موضع قدرت قرار می‌گیرد. بنابراین، می‌توان گفت یکی از کارکردهای دیالوگ‌سازی در روایت، آشکار نمودن جایگاه واقعی و مناسبات میان «خود» و «دیگری» است.

همچنین، برقراری دیالوگ با «دیگری»، آشکارکننده تصویر ذهنی نمایندگان دو فرهنگ پارس و عرب از یکدیگر به تناسب موقعیت زمانی روایت بوده و چهره هر یک از نگاه دیگری را برای مخاطب ترسیم نموده است. چنانکه هنگام پرسش قیس درباره تصور مرد پارسی از پدر خود، توصیفات ذیل در پاسخ بیان می‌شود که نشانه‌ای از تصویرشناسی یا ایماگولوژی عرب در باور مرد پارسی است:

[...] مهم اینست که دلم می‌خواهد تصویر نسبتاً روشنی از حجر بن کنده بنی مرار در ذهن خودم بسازم. از زاویه خلق و خوی او، رفتار او با فرزندش قیس، خواسته اش از او؛ و اینکه مردانی از قبیله خودش بر او شوریده و او را به قتل رسانیده باشند! [...] این نمود و نشانه‌ها برای من کافی است تا بتوانم یک امیر بادیه نشین را به تخیل درآورم و اگر بخواهم حتی چهره و ریخت اندام او را در ذهنم تجسم کنم، دست کم در نخستین گام می‌توان تصور کرد که آن مرد بسیار سختگیر، خودرأی و مقید بوده باشد به آداب و سنن بادیه. لجاجت و خودکامگی صفات بارز حجر کنده بنی مرار است. پس حجر بنی مرار یک رکن است. (دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۵۵-۵۶)

از سوی دیگر، آنگاه که مرد پارسی به کشته شدن اسیر مجروحی که همچنان امید درمان او می‌رفت به دست امرؤالقیس، اعتراض می‌کند با خشم و پرخاش او مواجه می‌شود و مهمان‌کشی شاه تیسفون به عنوان یک عمل شنیع و یکی از تصاویر منفی پارسیان در خاطر مرد عرب بازگو می‌گردد: «کشتن مهمان را چگونه درمی‌یابی؟ کشتن مهمان؟! بد! بد! بد! و زشت، آری! اما شنیدم شاه عادل تیسفون قربانیان خود را به دوستی مهمان کرد و کشت، در همان جشن مهمانی؟! نه این بود؟! - به درستی چنین بود، اما...» (همان: ۸۶)

این گفت‌وگوها، همچنان که تصاویر و پیش‌فرض‌های منفی دو طرف از یکدیگر را نمایان می‌کند، مواضع تلویحاً تحسین‌آمیز آنها را نیز نسبت به هم در برخی از موارد آشکار می‌سازد. هنگامی که مرد پارسی در میانه گفت‌وگوهای خود اشعار امرؤالقیس را از حفظ می‌خواند و قریحه شعرسرای او را می‌ستاید و یا چنانکه در ادامه می‌خوانیم، لحن کنایه‌وار امرؤالقیس درباره باریک‌اندیشی و پرداختن به کلیه جزئیات در آیین مرد پارسی، مواردی

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۱۱

است که هر دو در فرآیند گفتگو و به رسمیت شناختن «دیگری» از یکدیگر بازشناخته و مورد قضاوت قرار داده‌اند:

- بنوش وز آن پس به خیمه من درآی برایم روایت کن؛ قصه - قصه های شقاوت را تا بیداری صبح. غبار از چهره نیز می‌توانی بشویی، دریغ مکن. در دفتر آیین شما، بی‌گمان فصلی هم در آداب شستن و خفتن وجود دارد!

-گرچه دانم که به طعن سخن می‌گویی، اما بگویم که برآستی چنین است. فصلی نه، که فصلهایی در آداب آب؛ چگونه پرداختن و آمیختن با آب و در بیان نگه داشت حرمت آب و ستون آب و برخوردارشدن از آب از قطره تا دریا نبشته آمده است به تدریج. (همان: ۸۸)

بنابراین، می‌توان گفت عنصر گفت‌وگو با «دیگری» در سراسر روایت مورد مطالعه وجود دارد، لیکن کارکرد آن به گونه‌ای نیست که مانع نزاع، نفرت و جدایی دو همراه در انتهای داستان شود بلکه تنها تصویر دو فرهنگ را در زمانه‌ای دور از نگاه یکدیگر بر مخاطب نمایان می‌کند. در واقع، فرصت گفت‌وگو از آن جهت در خط سیر داستان فراهم است که قدرت قاهره با هیچ یک از دو شخصیت گفته شده همراه نیست و هر دو در موضع نیاز و احتیاج به یکدیگر ناچار به همراهی و گفت‌وگو هستند.

در بحث «گفتگو» و درک «دیگری» باید توجه داشت که «دیگری» تنها در تفکر و درک من نیست. منافع و غریزه و اراده‌ای که تحت تأثیر بسیاری از عوامل ناشناخته قرار می‌گیرد، همواره در اندیشه و رفتار من اثرگذار است (مصلح، ۱۳۹۷: ۵۰).

تمایل به حذف دیگری در شخصیت امرؤالقیس به وضوح و بارها در طول روایت ابراز می‌شود و تنها دلیل عملی نشدن آن، در قدرت نبودن وی یا احساس نیاز به دانسته‌های مرد پارسی است. در نهایت از سیاق گفت‌وگوها این گونه برمی‌آید که برای شاعر عرب عرق وطن و اصالت مهم‌تر از هر مسئله‌ای است که حاضر است مرد پارسی را بخاطر پشت‌کردن به وطنش از بین ببرد.

حال باید این نکته را در نظر داشت که تمام دیالوگ‌های مرد پارسی یا شاعر عرب، ساخته و پرداخته یک شخصیت، آن هم نویسنده متن است که درباره ادغام نقش او و شخصیت‌های داستان در بخش اول توضیح داده شد و در حقیقت، چیزی به عنوان دیالوگ یا چندصدایی فرهنگی به معنای باختینی آن مطرح نیست. این صدای واحد نویسنده است که از جانب امرؤالقیس سخن می‌گوید و با کمک گرفتن از عنصر خیال‌پردازی بر فضای

فرهنگی «دیگری» عرب‌چیرگی و نفوذ پیدا کرده، آن را مطابق دریافت خود بازنمایی می‌کند.

با نگاهی عمیق‌تر به ساختار روایت می‌توان دریافت که معادله «خود»-«دیگری» در سطح ظاهری داستان که آن را سطح یک می‌توان نامید، متناظر با رابطه امرؤالقیس-مرد پارسی است و در سطح بنیادین روایت یا سطح دوم، با رابطه نویسنده-امرؤالقیس تعریف می‌گردد. با عنایت به معادله خود-دیگری سطح دوم، نویسنده ادبیات فارسی در جایگاه «خودی»، روایتی را درباره بخشی از زندگی امرؤالقیس، شاعر عرب، در جایگاه «دیگری»، برای مخاطب فارسی زبان خود خلق نموده است. بر این سیاق، شخصیت امرؤالقیس برخاسته از خشونت بادیه‌نشینی در ابتدا، شاعری دوری‌گزیده از کلیشه‌های فرهنگی اقوام عرب معرفی می‌شود اما به فراخور رویدادهای داستان و جبر حاکم به اصل خود بازمی‌گردد. دیالوگ‌های برساخته برای شخصیت قیس، عصیت و شقاوت بسیار در عین آشفتگی و دوگانگی را به تصویر می‌کشد و این تضاد، زمانی که در مقابل دیالوگ‌های شخصیت مرد پارسی که نماد حکمت، صلح، درایت و شفقت است قرار می‌گیرد، برجسته و قابل توجه می‌شود.

از این رو، آنچه در روایت *آن مادیان سرخ یال* می‌توان به عنوان صدای دیگری در نظر گرفت، اشعار تضمین شده امرؤالقیس در متن است که به گونه‌ای برجسته از سایر جملات متمایز شده است. این اشعار که گاه در قالب *گفت‌وگو*، حدیث نفس یا نقل قول به طور متناوب در طول متن استفاده و برخی از آنها تکرار نیز می‌شوند، ترجمه آزاد یک شعر یا چند شعر تلفیق شده از امرؤالقیس است. نویسنده در پشت جلد چاپ نخست این رمان توضیح داده است که عربی نمی‌دانسته و از ترجمه معلقات سبع عبدالمحمد آیتی و ترجمه‌های پراکنده در نگارش این روایت بهره برده است. در حقیقت، دولت‌آبادی متنی که پیش‌تر از زبان عربی به فارسی ترجمه شده را به سبک نوشتار خود فرآوری کرده است و در قالب ترجمه‌گونه‌ای به مخاطب بازمی‌نماید. در این میان، فیروزیان در پژوهشی با عنوان «با مادیان سرخ یال امرؤالقیس» بیان می‌کند «دولت‌آبادی در میان شعرهای امرؤالقیس، بیشترین بهره را از قصیده «معلقه» او برده است» (۱۳۸۹: ۳۱۷)؛ پژوهش یادشده ابیات معلقه و ترجمه آیتی و ترجمه‌گونه‌های دولت‌آبادی را در متن روایت به شرح و تفصیل با یکدیگر تطبیق داده است، بنابراین در پژوهش حاضر به شیوه ترجمه سایر اشعار توجه شده است.

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۱۳

در این میان، باید اشاره کرد که ترجمه، اگرچه امکان حرکت یک متن را از مبدأ زبانی و فرهنگی خود به مقاصد گوناگون در زبان و فرهنگ های مختلف فراهم می نماید و می تواند یکی از پارامترهای جهانی شدن باشد لیکن می توان چرخش فرهنگی ناگزیر در فرآیند ترجمه آن متن را نوعی بومی سازی تلقی نمود.

آنچه باید مورد توجه قرار گیرد فهم مترجم در مقام یک خواننده بادقت از شعر و نقش آن در ادبیات مبدأ و پس از آن انتقال مفاهیم و اندیشه های محوری شعر به ادبیات مقصد است. دولت آبادی در بازنویسی ترجمه اشعار امرؤالقیس «در درجه اول برای فرهنگی که به آن ترجمه می کنند فعالیت دارد نه برای متن مبدأ یا فرهنگ مبدأ» (بسنت، لغور و هورن بی، ۱۳۹۴: ۷۵) بنابراین، اشعار امرؤالقیس در متن *آن مادیان سرخ یال*، در گذار از زبان مبدأ به مقصد دچار تحول ساختاری و معنایی قابل توجهی شده و تنها صدای «دیگری» در آن متن نیز زیر چتر صدا و فرهنگ مترجم و نویسنده یا خودی برده شده است. برای مثال دو بیت زیر از دیوان امرؤالقیس که هنگام مواجهه شاعر با گور شاهدختی در دامنه کوه عسیب سروده می شود:

«اجارتنا، ان المزار قریب، و انی مقیم ما اقام عسیب
اجارتنا، انا غریبان ها هنا و کل غریب للغریب نسیب»

(امرؤالقیس، ۱۹۸۹: ۳۵۶)

ترجمه این شعر یک بار در ابتدا و بار دیگر در انتهای روایت، خطاب به زرقاء بدینگونه گزارش می شود:

زرقاء ... زرقاء... زرقاء! بانوی من ای زرقاء! تا کوه عسیب برجاست، من و تو اینجا
خواهیم ماند عروس / من ای همسامان قیس. / اینجا، در دامن عسیب، من و تو هر دو
غریبانیم! / و گفته اند غریبان یگانه همدیگرند. (دولت آبادی، ۱۳۹۵: ۸)

تغییر فرم چهارمصرعی شعر و وزن عروضی آن با توجه به ترجمه در قالب شعر سپید، جایگزینی مخاطب شعر با نام زرقاء و تغییر محتوای شعر به درونمایه تغزلی و عاشقانه، از جمله دخل و تصرف های نویسنده در ترجمه این شعر محسوب می گردد.

همچنین شعر دیگری از امرؤالقیس پس از دریافت خبر کشته شدن پدر هنگامی که برقی را در آسمان نظاره کرد:

عجبت لبرق بلبل اهل	یضیء سناه باعلی الجبل
اتانی حدیث فکذبتیه،	و أمر تززع منه القلبل
لقتل بنی اسد ربها	ألا کل شیء سواه جلل
فأین ربیعہ عن ربهم	و أین السکون (تمیم)، و أین الخول
ألا یحضرون لادی بابہ	کما یحضرون اذا ما اکل

(امرؤالقیس، ۱۹۸۹: ۲۲۷-۲۲۸)

در بازنویسی ترجمه آن با تغییر فرم غزل به شعر سپید به صورت ذیل درآمده است:

خبری به من رسید که در باور من نگنجید در آن در، خبری که قلب کوه ها از باور آن
به لرزه درمی آمدند؛/ خبری در آن که بنی عدوان پروردگار خویش را کشته اند! و
چون در باور من نشست آن خبر شوم، بدان که هر چیز دیگر جز آن ناچیز و بس ارزان
است برایم/ کجا بود ابن ربیعہ، دور از پروردگار خود؟/ کجا بود تمیم و کجا بودند
خدمتکاران دست به تیغ حجر؟/ چرا حاضر نبودند در خانه حجر چنان که گرد سفره
او جمع می بودند همه روز و شب؟/ کجا بودند آن خورندگان نان و نمک؟! پس بدان
که برای قیس هرچیز دیگر جز آن، جز خون پدری که هرگز مجال نداد تا او را دوست
بدارم، ناچیز و بس ارزان است! (دولت آبادی، ۱۳۹۵: ۳۲)

در اینجا نیز نویسنده با به کار بردن نام بنی عدوان به جای بنی اسد، حذف بیت اول و
تکرار مصرع ششم اصل شعر با اندکی افزایش محتوا در بند آخر ترجمه که متضمن
محتوای احساسی و حسرت درونی شاعر است نسبت به محبت پدرش، مسائل عاطفی را
جزو اولویت‌های قابل توجه در شخصیت امرؤالقیس معرفی می‌کند.

۴.۳ چرخش روایت از پیوند به گسست

روایت آن مادیان سرخ یال در نگاه کلی، چرخش از گفتمان پیوند به سوی گفتمان گسست
است. امرؤالقیس که در ابتدای روایت، شاعری پرآوازه و کامجو، لیکن طرد شده از سوی
قوم خویش است پس از دریافت خبر قتل پدر به جنگجویی کینه‌توز بدل گشته که جز به
انتقام نمی‌اندیشد. او در کودکی به واسطه دایی خود مهلهل تغلبی که او نیز شاعر بوده‌است
با شعر و سرایندگی آن آشنا شده و به راه وی می‌رود؛ راهی که چندان خوشایند پدرش
حجر کندی نیست چرا که ملوک عرب، شاعری را برازنده مردان نمی‌دانستند. اهمیت شاعر

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغبیش) ۳۱۵

بودن نزد امرؤالقیس به حدی است که این موضوع را هویت خود دانسته و طرد شدن از سوی پدر و آوارگی در میان دیگر اقوام عرب و زندگی میان آنها را می‌پذیرد. از این رو، ساحت شعر و شاعری به عنوان یکی از نمودهای گفتمان پیوند در روایت به شمار می‌رود چرا که امرؤالقیس با گرایش به این ساحت، از رجزخوانی و پیکار، خشونت و جهل حاکم در فرهنگ آبا و اجدادی خود روی برتافته و ارزش‌های انسانی را مورد ستایش قرار می‌دهد. چنانکه دولت‌آبادی در یکی از گفت‌وگوهای درونی شاعر با خویشتن از زبان او می‌نویسد:

[...] از این بود شاید که به شهد سخن دل باختم و نه در بحر رجز، که بدرود کرده بودم از آغاز با خشم و خشونت و جهل، پس روی به بادیه آوردم در ستایش آب و روشنایی نور. من آن خواسته بودم تا بهیمیت بادیه را از دل دور بدارم و روح را وانهم به نوازش نسیم و نشاط و نگاه؛ نگاه آدمی؛ زن و عشق و مهر. پس هیچ و هرگز به رجز زبان نگشودم؛ هیچ و هرگز با ذکر سلسله‌الانساب خود به دیگران فخر ننماییدم. ملک‌زادگی نکردم هرگز. با مردمان ننشستم مگر از هر قوم و هر نسب. زبانم به تحقیر فرودستان گشوده نشد هرگز، و روانم نیز. خویش را در آینه دیگری دیگران می‌جستم و می‌یافتم همان‌سان که مردمک چشم‌ها نخست در دیگری - دیگران می‌نگرند. (۱۳۹۵: ۶۴-۶۵)

از این سخن می‌توان دریافت که ارمغان شاعر بودن برای امرؤالقیس، درک منزلت انسان، فارغ از نژاد و منصب، احساس وحدت با دیگری و احترام به طبیعت و هستی است. بر سیاق شعر غالباً غنایی عصر جاهلی که میدانی برای بیان امیال انسانی و حسی‌گرایی است، شعر امرؤالقیس نیز عشق ورزیدن، لذت، شادخواری و شکار را به تصویر می‌کشد و به طور کلی، مانیفست زندگی عاطفی و رمانتیک اوست، لیکن امرؤالقیس با تمام عواطف شاعرانه خود در برابر مسئولیت خونخواهی پدر، ناگزیر به چرخشی کامل برای نمایش روحیه‌ای سفاک و مملو از خشونت می‌شود و آنچه از پیوند با «دیگری» و ارزش و حق حیات انسان‌ها در خود شاعرش شکل گرفته‌است به یکباره از میان می‌رود. شعر که ساحتی برای همزیستی با «دیگری» و درک ارزش حضور وی است به کناری افکنده می‌شود و جدال انتقام‌جویی، جنگیدن و نابودی «دیگری» در نتیجه خودمحوری و تمامیت‌خواهی رونق می‌یابد. بدین ترتیب، چرخش گفتمان روایت از شعر به شمشیر و انسانیت به بهیمیت، چرخش گفتمان پیوند به گسست را نمایان می‌کند.

از سوی دیگر، این چرخش در بافت تاریخی داستان و ارتباط خاندان کندی و شاهان ایران پدیدار می‌شود. پدر و پدربزرگ امرؤالقیس به سبب پذیرفتن آیین مزدک که در داستان با عنوان آیین بامدادان از آن یاد شده‌است، حاکم و برنشانده قباد ساسانی در منطقه حیره و مورد اعتماد او بوده‌اند. نویسنده رمان، این موضوع را همچون ریشه‌های پیوند میان دو قوم توصیف می‌کند و حتی علت انتخاب نام امرؤالقیس را گرویدن خاندان کندی به آیین‌های شبه میترایی پارسیان ذکر می‌نماید: «این نام که بر من نهاد؛ فرزند و ستاینده روشنایی، خورشید؟ این نام را جد من حارث بن عمرو بر من نهاد به حکم و خواسته قباد، شاه شاهان.» (دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۶۴) این در حالی است که در زندگینامه امرؤالقیس نام او را (که نام پرتکراری میان شاعران آن دوره عرب نیز بوده است) منسوب به بتی به نام قیس دانسته‌اند (ر.ک. ضیف، دون تا: ۲۳۶). همچنین، آشنایی حارث و مهلهل با کتب و اشعار پارسی و خواندن آنها برای امرؤالقیس که در جای‌جای روایت بدان اشاره شده‌است، می‌تواند نمونه دیگری از تلاش نویسنده در اثبات وجود پیوندهای فرهنگی میان آن دو قوم، فارغ از مناسبات قدرت باشد. لیکن با مرگ قباد و رسیدن سلطنت به پسرش نوشیروان، مناسبات صلح و پیوند برهم زده شده و چرخش به سوی گسست اتفاق می‌افتد:

درخشان‌ترین دوره منازره عصر منذر بن ماءالسا (حدود ۵۵۴-۵۱۴ میلادی) است. رابطه وی در اوایل حکومت با قباد ساسانی بد شد؛ شاید از آن جهت که قباد به مزدک گروید و آیین مزدک را به رسمیت شناخت و کوشید منذریان را نیز مزدکی سازد، اما منذر ابا نموده، قباد وی را عزل کرد و حارث بن عمر امیر کنده را به جایش گماشت. اما بزودی ورق برگشت، قباد مرد و پسرش نوشیروان که مخالف مزدک و مزدکیان بود؛ منذر را به حکومت حیره برگرداند و بین منذر با حارث و پسرانش یک رشته درگیریها پیش آمد و منجر به سقوط آنان گردید. (همان: ۵۳-۵۴)

بنابراین، از آنجا که شخصیت مرد پارسی در روایت پس از کشته شدن حجر کندی و در دوران گسست به امرؤالقیس می‌پیوندد، غالب روایت‌های تاریخی شاهان پارسی و عرب نیز که از زبان او برای امرؤالقیس بازگو می‌شود، حاکی از خشم و خیانت، غلبه بر دیگری و دشمنی به معنای واقعی است. باید به این نکته نیز توجه داشت که این پیوند از ابتدا در سایه قدرت برتر ایجاد شده و کیفیت و بقای آن دستخوش خواسته او است. پادشاهی ساسانی به سبب چیرگی و استیلا بر سرزمین‌های عربی همجوار خود، هرگاه هر یک از اقوام عرب در مقام دیگری را همسان با منافع و عقاید خود بیابد با او سازگاری نشان

بررسی رمان «آن مادیان سرخ یال» ... (فاطمه گل بابائی و عبدالله آلبوغیش) ۳۱۷

می‌دهد و هرگاه خلاف آن را دریابد حکم نابودی آن را صادر می‌نماید. بنابراین، می‌توان گفت چرخش از گفتمان پیوند به گسست در سطح ظاهری روایت، یک مسئله قابل تأمل است و نبود پیوند از اساس و ابتدا، مسئله‌ای تأمل‌برانگیزتر.

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

پژوهش در مقوله فرهنگ و محصولات آن در عصر جهانی‌شدن یکی از ضرورت‌های تحقیق در حوزه علوم انسانی است. بر این سیاق، مطالعات فرهنگی تطبیقی که برآمده از مطالعات فرهنگی و ادبیات تطبیقی است با اصولی که توتوسی برمی‌شمارد، چارچوب دقیقی برای پژوهشگران این حوزه فراهم آورده‌است. او در بخشی از مقوله مطالعات فرهنگی تطبیقی به پارادوکس جهانی‌شدن و بومی‌سازی و ضرورت مقابله با این جریان اشاره می‌کند. از این رهگذر، رمان *آن مادیان سرخ یال* نوشته محمود دولت‌آبادی که درباره سرگذشت امرؤالقیس، شاعر عرب دوره پیش از اسلام نگاشته شده‌است به مثابه یک متن میان‌فرهنگی از ظرفیت بررسی از منظر مطالعات فرهنگی تطبیقی برخوردار است. نویسنده در این روایت با استفاده از تکنیک‌های مختلف، همزیستی و همذات‌پنداری با «دیگری» و فهم فرهنگی آن را در سطح آشکار متن پیش می‌کشد، لیکن با نگاهی ژرف به هویت تعریف‌شده، شیوه‌های حضور و کنش‌های «دیگری» در طول متن، گفتمان و اندیشه‌ای معکوس را نمایان می‌سازد. نویسنده با ادغام مفهوم «خود» در «دیگری» و درهم‌آمیختگی هویت راویان متعدد، علی‌رغم تلاش برای ایجاد فضای همدلانه با شخصیت اصلی داستان، صدای چیره بر روایت است و هرگونه که بخواهد در آن دخل و تصرف می‌کند. همچنین، از پیرنگ داستان و گفت‌وگوی میان شخصیت مرد پارسی و امرؤالقیس می‌توان دریافت که نقش به ظاهر نجات‌بخش «دیگری» هرگز همچون «خودی» انگاشته نمی‌شود و به تناسب چگونگی توزیع قدرت، نابودگر یا بیگانه است. از سوی دیگر، مقوله گفت‌وگو با «دیگری» یکی از عناصر پیرنگ کاربردیافته در روایت است اما وجه پارادوکسیکال آن، چنان که در بحث هویت راویان نیز مطرح شد، آن است که تمام دیالوگ‌ها برساخته ذهن نویسنده بوده و اشعار امرؤالقیس به عنوان تنها نمود صدای «دیگری» در روایت نیز بازنویسی ترجمه آنها از عربی به فارسی و به سبک و سیاق نگارش نویسنده آورده شده‌است. در نهایت، اگرچه به نظر می‌رسد کل روایت *آن مادیان سرخ یال* چرخش از گفتمان پیوند به سوی گفتمان گسست باشد، لیکن پس از غور در مناسبات قدرت حاکم بر فضای تاریخی داستان دریافته

می‌شود که از ابتدا گفتمان پیوندی برقرار نبوده و همه چیز حول نزاع‌های سیاسی آن دوره اتفاق می‌افتد.

کتاب‌نامه

- امرؤالقیس (۱۹۸۹). *دیوان امرؤالقیس*. حقیقه و بویه و شرحه و ضبط بالشکل ابیاته حنا الفاخوری بمؤازره و فاء البانی. بیروت: دار الجیل.
- الاندلسی، ابن سعید (۱۹۸۲). *نشوه الطرب فی تاریخ جاهلیه العرب*. تحقیق نصرت عبدالرحمن. عمان: مکتبه الاقصی.
- بسنت، سوزان، لفور، آندره، هورنبی، مری اسنل (۱۳۹۴). *چرخش فرهنگی در مطالعات ترجمه*. مترجم مزدک بلوری. چاپ دوم. تهران: قطره.
- حری، ابولفضل (۱۴۰۱). «برهم‌کنشی مطالعات میان‌رشته‌ای و فرهنگی در ادبیات تطبیقی». *پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی*. دوره ۴، ش. ۱۱، صص. ۱۱۱-۱۳۴.
- دولت‌آبادی، محمود (۱۳۹۵). *آن مادیان سرخ یال*. چاپ سوم. تهران: نگاه.
- دهقانی، رضا (۱۳۹۶). *درآمدی به فلسفه میان‌فرهنگی*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر و ارتباطات.
- ضیف، شوقی (دون تا). *تاریخ الادب العربی، العصر الجاهلی*. الطبعه الحادیه عشر. القاهره: دار المعارف.
- فیروزیان، مهدی (۱۳۸۹). «با مادیان سرخ یال امرؤالقیس». *بخارا*. سال ۱۳، ش. ۷۶، صص. ۳۱۶-۳۲۰.
- مصلح، علی اصغر (۱۳۹۷). *با دیگری، پژوهشی در تفکر میان‌فرهنگی و آیین گفتگو*. تهران: علمی.
- نوریس، پپا، اینگلهارت، رونالد (۱۳۹۵). *جهانی شدن و تنوع فرهنگی*. مترجمان عبدالله فاضلی و ساجده علامه. چاپ اول. تهران: کویر.

Lackey, Michael (2014). *Conversations with Jay Parini*. UP of Mississippi.

McClennen, Sophia A, Fitz, Earl E (2004). *Comparative cultural studies and Latin America*. West Lafayette, Indiana: Purdue UP.

O'Riordan, Tim (2001). *Globalism, Localism and Identity; Fresh Perspectives on the Transition to Sustainability*. London and Sterling: Earthscan Publications Ltd.

Tötösy de Zepetnek, Steven (1999). "Towards a Comparative Cultural Studies". *Primerjalna knjizevnost* 22.2. pp 85-102.

Tötösy de Zepetnek, Steven (2003). *Comparative Central European Culture*. West Lafayette: Purdue University Press.

Tötösy de Zepetnek, Steven, Mukherjee, Tutun (2013). *Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies*. New Delhi: Cambridge UP.